

2023

styczeń - czerwiec

BIULETYN

Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych
Polskiej Akademii Nauk

www.iksiopan.pl

NOWA DYREKCJA IKŚiO PAN

Zgodnie z rozstrzygnięciem konkursu na stanowisko dyrektora instytutu naukowego Polskiej Akademii Nauk (§12 Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22. listopada 2010 r.), Prezes PAN z dniem 1 września 2023 r. powierzył dr Jadwidze Iwaszczuk funkcję dyrektora Instytutu Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN na okres czteroletniej kadencji. Na zastępcę Dyrektora została nominowana dr Katarzyna Kapiec.

 Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych
Polskiej Akademii Nauk
zaprasza na seminarium naukowe

Dzień Kobiet sprzed wieków

WYDARZENIA NAUKOWE

Ogólnopolskie seminarium naukowe *Dzień Kobiet sprzed wieków*

15. marca, z okazji Międzynarodowego Dnia Kobiet oraz Międzynarodowego Dnia Kobiet i Dziewcząt w Nauce, Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN zorganizował w Pałacu Staszica ogólnopolskie seminarium naukowe *Dzień Kobiet sprzed wieków*. Pomysłodawczynią wydarzenia była dr hab. Ewa Laskowska-Kuszał, prof. IKŚiO PAN, a za organizację odpowiadali dr Ewa Józefowicz oraz dr Filip Taterka (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu). W trakcie obrad pracownicy Instytutu i przedstawiciele innych placówek naukowych w Polsce zaprezentowali referaty poświęcone roli kobiet w starożytnych cywilizacjach Egiptu, Asyrii, Grecji, Rzymu i Orientu oraz obrazowi kobiet Wschodu w przekazach podróżników XVI-XIX wieku. Więcej:

<http://www.iksiopan.pl/index.php/pl/na-skroty/1173-seminarium-iksiopan-dzien-kobiet-sprzed-wiekow>

2023

styczeń - czerwiec

Konferencja Tenth European Conference of Egyptologists. Egypt 2023: Perspectives of Research (X ECE)

W dniach 12.–16. czerwca w Pałacu Staszica odbyła się jubileuszowa, międzynarodowa konferencja egiptologiczna *Tenth European Conference of Egyptologists. Egypt 2023: Perspectives of Research (X ECE)*, w której wzięło udział blisko 100 osób z 27 krajów. To dziesiąte już spotkanie naukowe jest kontynuacją inicjatywy z 1999 roku zmierzającej do wytyczania kierunków badań starożytnego Egiptu na przyszłość. Postanowiono wówczas by organizować regularne, specjalistyczne sesje dotyczące wiodących tematów w egiptologii, aktualnie prowadzonych i zakończonych projektów, perspektyw prac archeologicznych w Egipcie oraz kwestii związanych z publikacją materiałów źródłowych. Pierwsze sympozja tego cyklu (podówczas w ramach *Środkowoeuropejskiej Konferencji Młodych Egiptologów*) odbyły się w Warszawie w latach 1999, 2001 i 2004, następne w Budapeszcie (2006), Pułtusk (2009), Krakowie (2012), Zagrzebiu (2015), Lizbonie (2017), a ostatnie, jako wydarzenie on-line, w Trieście (2021).

Przedstawiciele komitetu organizacyjnego konferencji.

Uroczyste otwarcie konferencji przez dr Joannę Popielską -Grzybowską, dr Jadwigę Iwaszczuk i dr Wojciecha Ejsmonda.

Patronami i sponsorami tegorocznego wydarzenia byli: Polska Akademia Nauk, Fundacja na Rzecz Badań nad Starożytnymi i Współczesnymi Kulturami Orientu przy Instytucie Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych Polskiej Akademii Nauk UMBRA ORIENTIS, Komitet Nauk o Kulturze Antycznej Polskiej Akademii Nauk, The Ancient Egypt Foundation oraz The Mehen Foundation (Study Centre for Ancient Egypt). Konferencja otrzymała dofinansowanie z Ministerstwa Edukacji

Uczestnicy konferencji przed Pałacem Staszica.

i Nauki w ramach programu „Doskonała nauka II - Wsparcie konferencji naukowych”.

Wszystkie fotografie na stronie: Giorgia Caffici, Francisco Trindade Lopes.

BIULETYN

2023

styczeń - czerwiec

Za organizację konferencji z ramienia Instytutu odpowiadali: dr hab. Joanna Popielska-Grzybowska, dr Monika Dolińska, dr Wojciech Ejsmond, dr Jadwiga Iwaszczuk, dr Ewa Józefowicz, dr Katarzyna Kapiec, dr Krzysztof J. Radtke, mgr Małgorzata Radomska, mgr Piotr Sójka (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu) oraz mgr Susanna Moser (Szkola Doktorska Anthropolos IPAN).

Konferencji towarzyszyły dwie wystawy czasowe. Pierwsza była poświęcona kolekcji archiwalnych pocztówek Instytutu przedstawiających Egipt na przełomie XIX i XX wieku, przygotowana przez mgr Piotra Sójkę, na drugiej zaprezentowano obrazy Johanna Weningera inspirowane odkryciem grobowca Tutanchamona (zob. Popularyzacja).

Zgodnie z tradycją promowania kultury polskiej przy okazji wydarzeń naukowych Instytut zorganizował wizytę uczestników konferencji w Żelazowej Woli i w Nieborowie.

Uczestnicy konferencji przed domem Fryderyka Chopina.

Goście odwiedzili też Galerię Faras w Muzeum Narodowym w Warszawie, jedyne poza Sudanem miejsce ekspozycji oryginalnych malowideł nubijskich odkrytych przez polskich archeologów.

Wizyta w Muzeum Narodowym.

Wszystkie fotografie na stronie: Giorgia Caffici, Francisco Trindade Lopes.

2023

styczeń - czerwiec

Symposium *Between Egypt and India; the Maritime Spice Route, its Research and Popularization as a Factor in Scientific and Economic Development*

26. maja Pracownia Kultur Szlaku Jedwabnego (Zakład Współczesnych Kultur Azji i Afryki) i PAMA Institute for the Advancement of Trans-Disciplinary Archaeological Sciences z prowincji Kerala (Republika Indii) zorganizowały w Pałacu Staszica sympozjum *Between Egypt and India; the Maritime Spice Route, its Research and Popularization as a Factor in Scientific and Economic Development*.

Udział w wydarzeniu wzięli przedstawiciele Ambasad Republiki Indii i Ludowej Republiki Bangladeszu, reprezentanci organizacji indyjskich z siedzibą w Polsce oraz grono badaczy, nie tylko z Instytutu.

To pierwsze poświęcone badaniom w Indiach sympozjum inauguruje projekt naukowy IKŚiO PAN w indyjskim stanie Kerala na stanowisku Pattanam. Jest on efektem umowy podpisanej pomiędzy naszym Instytutem i PAMA Institute for the Advancement of Trans-Disciplinary Archaeological Sciences, kierowanym przez prof. Paraila Johna Cheriana. Uznanie dla studiów prowadzonych w IKŚiO PAN nad Starożytnym Szlakiem Przyprawowym pozwoliło polskim badaczom uzyskać

Wykład mgr Joanny Rądkowskiej na sympozjum. Fot. Małgorzata Radomska.

koncesję na prace na jednym z najważniejszych stanowisk archeologicznych w Południowych Indiach. Kierownikiem projektu z ramienia Instytutu jest dr Marek Woźniak, a współorganizatorami wydarzenia byli mgr Joanna K. Rądkowska oraz mgr Krzysztof Gutowski.

W trakcie sympozjum zaprezentowano ogólne założenia projektu w Pattanam, wyniki badań nad Starożytnym Szlakiem Przyprawowym oraz bogactwo dziedzictwa kulturowego Kerali wynikające z kontaktów handlowych między Indiami a Basenem Morza Śródziemnego w starożytności (zob. Badania terenowe).

2023

styczeń - czerwiec

Seminaria *The BORDERSCAPE Project Seminar Series*

W ramach projektu *Formacja państwa egipskiego i zmieniający się krajobraz społeczno-przestrzenny regionu Pierwszej Katarakty Nilu w 4.-3. tysiącleciu p.n.e.* (2020/37/K/HS3/04097), kierowanego przez dr Marię Carmelę Gatto (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu), w dniach 11., 15. maja oraz 8. czerwca zorganizowane zostały trzy seminaria online.

Od kilku lat projekt stanowi ważną platformę służącą prezentacji wyników badań nad rekonstrukcją krajobrazu osadniczego regionów przygranicznych w Egipcie. Założeniem projektu jest zbadanie, w jaki sposób powstanie państwa egipskiego pod koniec IV. tys. p.n.e. wpłynęło na kształt krajobrazu społeczno-przestrzennego okolic Pierwszej Katarakty Nilu. Wykorzystanie współczesnych analogii etnograficznych pozwala zrozumieć procesy zachodzące na tych ziemiach. W ostatnich spotkaniach skoncentrowano się na:

- implikacjach relacji tunezyjsko-włoskich w etnograficznych badaniach terenowych w Afryce północnej w nowym ujęciu metodologicznym;
- Elefantynie w okresie Starego Państwa;
- państwie egipskim i jego administracji w obszarze przygranicznym oraz aspektach wewnętrznej polityki granicznej w Średnim i Nowym Państwie.

The BORDERSCAPE Project Seminar Series

The Egyptian State and its Administration in a Border Area: Elephantine During the Old Kingdom

Juan Carlos Moreno García

CNRS, Sorbonne University

Thursday 25 May 2023

4 pm CEST

For link to this event please contact:
borderscapeproject@gmail.com

Elephantine marked the southern border of Egypt during the Old Kingdom. However, this locality was more than a mere frontier. It played the role of logistic basis to Nubia, but the interests of the elites that ruled it extended well beyond the limits of the first Nome of Upper Egypt. In fact, the people living there were involved in commercial activities not necessarily promoted by the monarchy but followed their own agendas. Consequently, the state appears more interested in capturing and taxing the flows of wealth passing through Elephantine than in imposing tight control over the economic activities that took place there. That Elephantine's rulers continued their activities and kept their networks of contacts abroad after the collapse of the monarchy around 2160 BC may confirm this impression.

BIULETYN

2023

styczeń - czerwiec

GRANTY/STYPENDIA NAUKOWE

W minionym półroczu pracownicy Instytutu uzyskali pięć grantów z Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz dwa granty z Narodowego Centrum Nauki:

Grant MEiN: Piękne Święto Dżeser-dżeseru w świątyni Hatszepsut w Deir el-Bahari, część 1 w konkursie Doskonała Nauka II (MONOG/SP/0006/2023/01)

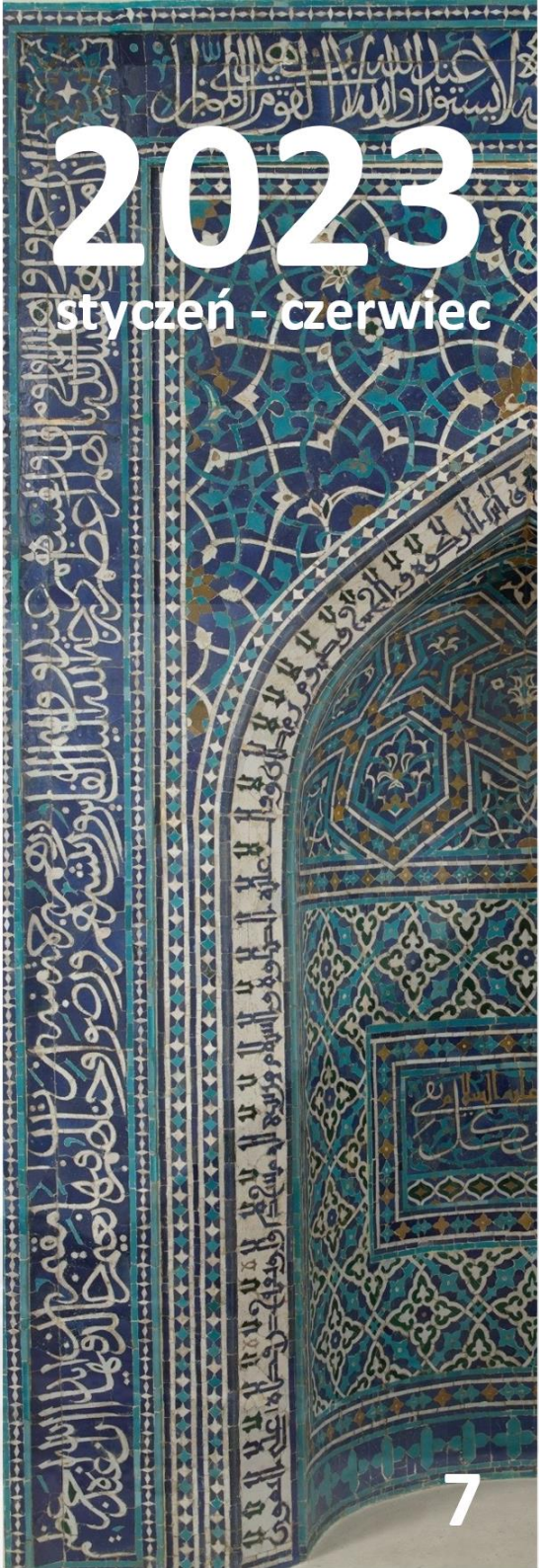
W ramach konkursu *Doskonała Nauka II* Ministerstwo Edukacji i Nauki przyznało dofinansowanie do wydania w serii Deir el-Bahari publikacji *Beautiful Feast of Djoser-Djoseru. Part 1. North wing of the east wall of the Upper Courtyard of the Temple of Hatshepsut at Deir el-Bahari* autorstwa dr Jadwigi Iwaszczuk (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu). Projekt obejmuje przygotowanie do druku w 2024 roku pierwszego z trzech tomów publikacji poświęconej Pięknemu Świętu Dżeser-dżeseru, ukazanemu na ścianach temenosu królowej Hatszepsut w Deir el-Bahari, budowli wpisanej na listę zabytków UNESCO. Święto to było jednym z najważniejszych tebańskich świąt procesyjnych okresu panowania królowej Hatszepsut (1492-1471 p.n.e.). Analiza przedstawiona w publikacji posłuży do odtworzenia Pięknego Święta Dżeser-dżeseru na poziomie zdarzeń rzeczywistych i religijnego opisu świata oraz jego znaczenia dla ideologii królewskiej. Przede wszystkim zaś pozwoli na odróżnienie go od najczęściej z nim mylonego Pięknego Święta Doliny i wyodrębnienie spośród podobnie celebrowanych uroczystości tebańskich.

Grant MEiN: Egiptologiczna baza danych hatshepsut.iksiopan.pl – kontynuacja w konkursie Społeczna odpowiedzialność nauki II (POPUL/SP/0507/2023/01)

W ramach konkursu *Społeczna odpowiedzialność nauki II* Ministerstwo Edukacji i Nauki przyznało dr Jadwidze Iwaszczuk (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu) środki na dofinansowanie projektu *Egiptologiczna baza danych hatshepsut.iksiopan.pl – kontynuacja*. Stworzona w 2013 roku w języku angielskim egiptologiczna strona i baza danych hatshepsut.iksiopan.pl powstała jako narzędzie gromadzenia wszelkich danych związanych z królową Hatszepsut. Stronę tworzy siedem dużych zintegrowanych baz danych (stanowisk archeologicznych, zabytków, postaci historycznych, bóstw, rytuałów, dokumentów oraz bibliografii). Zadaniem do realizacji w latach 2023-2025 jest uzupełnianie bazy o nowe hasła i dane o zabytkach pochodzących z czasów Hatszepsut.

Grant MEiN: The Southern Room of Amun in the Temple of Hatshepsut at Deir el-Bahari. Part 2 w konkursie Doskonała Nauka II – Wsparcie monografii naukowych (MONOG/SP/0092/2023/01)

Dr Katarzyna Kapiiec (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu) otrzymała dofinansowanie z programu *Doskonała Nauka II – Wsparcie monografii naukowych* na wydanie w języku angielskim drugiego tomu swojej pracy doktorskiej na temat Południowego Pomieszczenia

2023

styczeń - czerwiec

Amona w świątyni królowej Hatszepsut w Deir el- Bahari, obronionej w styczniu br. na wydziale Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Praca przygotowywana do druku w serii *Deir el- Bahari*, wydawanej przez IKŚiO PAN i Harrassowitz Verlag, jest wieloaspektową analizą treści dekoracji i tekstów pomieszczenia o kluczowym znaczeniu dla funkcjonowania temenosu Deir el Bahari.

Wyniki badań wskazują, że pomieszczenie to służyło konkretnym celom praktycznym (magazyn sprzętu kultowego, miejsce namaszczenia i ubierania posągu kultowego oraz przygotowania celebransa), ale najprawdopodobniej funkcjonowało też w wymiarze metafizycznym – jako „miejsce przemiany” i nieustającej regeneracji sił władcy uprawnionej opieką i stałą obecnością pierwotnych, chtonicznych aspektów tebańskiej boskiej pary: Amona i Amonet.

Grant MEiN: Kącik Edukacyjny – Promocja osiągnięć naukowych IKŚiO PAN w konkursie Społeczna odpowiedzialność nauki II (POPUL/SP/0506/2023/01)

Celem projektu *Kącik Edukacyjny* dr Patrycji Koziół (Zakład Współczesnych Kultur Azji i Afryki) jest przeprowadzenie szkoleń w zakresie edukacji międzykulturowej dla kadry pedagogicznej w polskich placówkach oświatowych oraz utworzenie i dystrybucja przeznaczonych dla szerokiej publiczności materiałów edukacyjnych na temat starożytnych i współczesnych kultur obszaru basenu Morza Śródziemnego, Bliskiego Wschodu,

Azji i Afryki Subsaharyjskiej, przygotowanych przez pracowników IKŚiO PAN.

Grant NCN: W poszukiwaniu szlaków wiodących do Dżeddy, portu Mekki. Szczątki organiczne z pierwszych wykopalisk w al- Balad, Dżedda (Królestwo Arabii Saudyjskiej) w konkursie Sonata 18 (2022/47/D/HS3/03061)

Projekt przyznany dr Urszuli Iwaszczuk (Zakład Cywilizacji Islamu) otrzymał drugą lokatę na liście rankingowej konkursu NCN *Sonata 18*.

Celem przeprowadzenia innowacyjnych na Półwyspie Arabskim interdyscyplinarnych badań archeozoologicznych i archeobotanicznych jest ustalenie zmian kulturowych i ekonomicznych w społecznościach Dżeddy (portu Mekki) na podstawie analiz szczątków organicznych pozyskanych podczas wykopalisk.

Dla pełnego oznaczenia pobrane próbki będą opracowywane w nowo otwartym laboratorium bioarcheologicznym IKŚiO PAN (m.in. z zastosowaniem analizy ZooMS). W razie potrzeby, poddane zostaną również badaniom izotopowym w wyspecjalizowanych ośrodkach europejskich.

Studia nad szczątkami organicznymi powinny pozwolić nie tylko na ustalenie szlaków migracji zwierząt i roślin, lecz także zwyczajów żywieniowych ludzi zamieszkujących lub odwiedzających Dżeddę, a w dalszej perspektywie – określenie ich statusu społecznego oraz zasięgu kontaktów między wspólnotami półwyspu.

BIULETYN

2023

styczeń - czerwiec

Grant NCN: *Sztuka naskalna i wczesne ośrodki władzy w Dolinie Dolnego i Środkowego Nilu (IV-III tysiąclecie p.n.e.) w konkursie Polonez Bis 3 (2022/47/P/HS3/02953)*

Celem projektu dr. Doriana Vanhulle (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu), ściśle powiązanego z programem Borderscape (zob. wyżej), jest zbadanie, w jaki sposób pre- i wczesnodynastyczna sztuka naskalna regionu Dolnego i Środkowego Nilu była wykorzystywana do manifestowania swej władzy przez tworzące się w IV. i III. tys. p.n.e. na tych ziemiach elity, i czy można na jej podstawie wnioskować o stosunkach panujących między ludnością Górnego Egiptu i Dolnej Nubii w tych czasach.

Studia nad treścią obrazów naskalnych oraz badania ich artystycznych i technicznych cech z dwóch dobrze udokumentowanych stanowisk zlokalizowanych w pobliżu Asuanu (Egipt): Khor Abu Subeira South i Nag el-Hamdulab, powinny pozwolić na identyfikację potencjalnych twórców tamtejszych przedstawień oraz włączyć je do szerszej dyskusji nad rozwojem pisma i procesem kształtowania się centralnej administracji powstającego państwa egipskiego.

Dzięki utworzeniu pełnego korpusu tych przedstawień, analizie formalnej i obserwacji ich dystrybucji w terenie, autor projektu zamierza ustalić kryteria pozwalające na identyfikację obrazów sztuki naskalnej jako materialnych form manifestacji pewnego rodzaju zwierzchnictwa, rozwarstwienia społecznego i świadectwa stref wpływów poszczególnych ośrodków.

Więcej o grantach:

<http://www.iksiopan.pl/index.php/pl/dzialalnosc-naukowa/projekty/250-projekty-badawcze-iksiopan-2023>

PUBLIKACJE

W pierwszym kwartale ubiegłego półrocza ukazały się 3 tomy naszych czasopism w wolnym dostępie w wersji papierowej i elektronicznej. Wydawnictwa są współfinansowane w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki *Rozwój Czasopism Naukowych*:

***Acta Asiatica Varsoviensia* 35**

(grant nr RCN/SP/0163/2021)

<http://aav.iksiopan.pl/index.php/pl/numerbiezacy>

***Études et Travaux* 35**

(grant nr RCN/SP/0612/2021)

<http://www.etudesettravaux.iksiopan.pl/index.php/pl/numer-biezacy>

***Hemispheres. Studies on Cultures and Societies* 37**

(grant nr RCN/SP/0157/2021)

http://www.iksiopan.pl/hemispheres/index.php/pl/images/HEMISPHERES_37_Full_Volume.pdf

BADANIA TERENOWE

Nowy projekt terenowy w Tunezji

Nawiązana w okresie pandemii współpraca naukowa ze służbami starożytności Tunezji zaowocowała podpisaniem przez IKŚiO PAN umowy z Institut National de Patrimoine, Tunis (INP) na prowadzenie prac wykopaliskowych na

2023

styczeń - czerwiec

stanowisku Zama-miasto (dystrykt Silijana), zasiedlonym w okresie hellenistycznym i rzymskim. Zama ma swoje ważne miejsce w historii: klęska Fenicjan w stocznej w 202 r. p.n.e. gdzieś pod tym miastem słynnej bitwie – decydującym starciu tzw. II wojny punickiej – w praktyce położyła kres hegemonii Kartaginy na Morzu Śródziemnym.

W dniach 24.–29. kwietnia odbyła się kampania przygotowawcza. Z ramienia Instytutu udział w niej wzięli dr Henryk Meyza (Zakład Klasycznych Kultur Śródziemnomorskich), kierownik projektu, i mgr Roman Łopaciuk (Zakład Nubiologii). Prace były prowadzone na obszarze ok. 500x500 m od południa ograniczonym przez Oued Nebil, od zachodu przez jego odgałęzienie odcinające płaskowyż w kierunku północno-zachodnim, od północy przez współczesną drogą ze wsi Jama do szkoły i Sidi Bou Ru'ays, a od wschodu przez współczesny cmentarz i wcześniejsze wykopaliska INP.

Przeprowadzono pomiary geodezyjne na obszarze ok. 22 hektarów w korelacji z dokumentacją fotograficzną z dronów udostępnioną przez stronę tunezyjską. Dokonano wyboru dziesięciu kwadratów 20x20 m, na powierzchni których zebrano, zadokumentowano i wstępnie zidentyfikowano typologicznie materiał ceramiczny. Wydzielono próbki ceramiki oraz kamieni do badań analitycznych w Polsce.

Nowy projekt terenowy w Indiach

Na podstawie umowy o współpracy między naszym Instytutem i PAMA Institute for the Advancement of Trans-Disciplinary Archaeological Sciences, na

przełomie lutego i marca rozpoczęto polsko-indyjskie badania terenowe na stanowisku Pattanam w indyjskiej prowincji Kerała. Z ramienia Instytutu uczestniczył w nich dr Marek Woźniak (Zakład Współczesnych Kultur Azji i Afryki).

Pattanam oraz zlokalizowane tam stanowisko archeologiczne identyfikowane są z częścią słynnego, starożytnego miasta portowego Muziris, jednego z najważniejszych ośrodków handlowych zachodniego wybrzeża Indii w pierwszych wiekach naszej ery, wspominanego już przez antyczne źródła pisane.

W toku prac terenowych rozpoznano stratygrafię stanowiska, a w centrum Pattanam odkryto negatyw wyrabowanej, potężnej struktury z cegły wypalanej, datowanej na okres wczesnohistoryczny (ok. 300 p.n.e. – 300 n.e.). W ramach współpracy dwustronnej badacze Instytutu planują wziąć udział w tworzeniu Centrum edukacyjno-badawczego w Pattanam, którego priorytetem będzie ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego Kerali, jak antyczny keralski teatr, datowany nawet na VI. w. n.e. (zob. Wydarzenia naukowe).

POPULARYZACJA

Spotkania autorskie

W ramach popularyzacji badań i działań na rzecz upowszechniania nauki w społeczeństwie nową inicjatywą naszego Instytutu jest nawiązanie współpracy z jedną z najważniejszych bibliotek publicznych w Polsce – z Biblioteką Publiczną m.st. Warszawy – Biblioteką Główną Województwa Mazowieckiego na ul. Koszykowej 26/28

2023

styczeń - czerwiec

w Warszawie. W sali konferencyjnej w gmachu im. St. Kierbedziów odbyły się już cztery spotkania autorskie towarzyszące promocji publikacji pióra badaczy z IKŚiO PAN. Wydarzenia były transmitowane online i są dostępne na kanale YouTube i Facebooku Biblioteki.

Profesor Karol Myśliwiec podczas wieczoru autorskiego.
Fot. Małgorzata Radomska.

Spotkania z czytelnikami zainaugurował w dniu 8. marca prof. dr hab. Karol Myśliwiec (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu), autor książki *Delta Nilu. Reminiscencje Archeologa*. Profesor, wybitny znawca kultury starożytnego Egiptu z wieloletnim doświadczeniem terenowym opowiada w książce o swoich badaniach w Tell Atrib (starożytne Athribis) oraz o dokonaniach innych polskich egiptologów. Wykazuje jak systematycznie i metodycznie prowadzone prace terenowe mogą przynieść rewelacyjne rezultaty – nawet w tak niesprzyjającym środowisku jak mokradła Deltę Nilu, gdzie wysoki poziom wód gruntowych

sprawia, że relikty przeszłości rzadko zachowują się w dobrym stanie.

12. kwietnia mgr Krzysztof Gutowski (Zakład Współczesnych Kultur Azji i Afryki) zaprezentował monografię *Formuły magiczne Atharwawedy*. Promując publikację opowiedział słuchaczom o wierzeniach i rytuałach wedyjskich Ariów. Teksty wedyjskie uznawane są za teksty założycielskie hinduizmu. Religijność w nich opisana różni się jednak znacząco od tego, co kojarzymy z dzisiejszym hinduizmem. Samo pochodzenie Wed oraz tożsamość ich twórców, którzy sami siebie nazywali „Ariami” budzi w Indiach (i poza nimi) wiele kontrowersji. W trakcie spotkania zainteresowani mieli okazję poznać wedyjskich bogów, wizję świata, a także zasady rządzące ofiarnymi i magicznymi rytuałami opisanymi w starożytnych indyjskich tekstach.

10. maja dr hab. Joanna Popielska-Grzybowska (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu), autorka książki *Teksty Piramid – najstarsza „księga” Egipcjan wykuta w kamieniu*, zabrała słuchaczy „w podróż do wnętrza piramid”. Prezentując historię staroegipskich zbiorów formuł religijnych, z których pierwsze zapisano na ścianach piramidy króla Unisa w XXIV wieku p.n.e., autorka opowiadała jak starożytni autorzy wykreowali słowem świat ziemski i zaświaty, bóstwa oraz inne stworzenia. Wykład był ilustrowany cytatami tłumaczonymi z egipskiego oryginału oraz fotografiami ścian piramid pokrytych omawianymi tekstami.

2023

styczeń - czerwiec

Dr Joanna Popielska-Grzybowska odpowiada na pytania mgr Krzysztofa Gutowskiego prowadzącego jej wieczór autorski. Fot. Małgorzata Radomska.

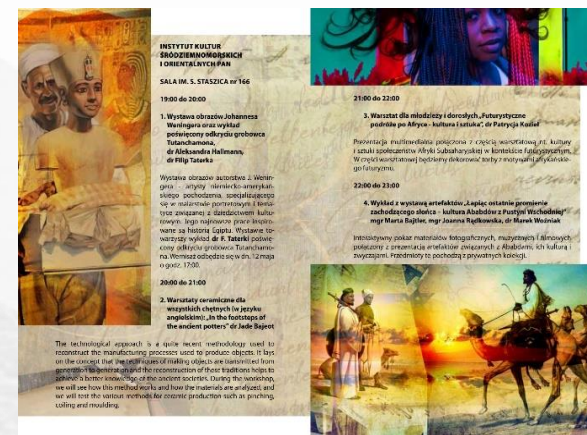
21. czerwca odbyło się kolejne spotkanie z cyklu, tym razem z dr hab. Barbarą Tkaczow, prof. IKŚiO PAN (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu), autorką publikacji *Aleksandria przy Egipcie w oczach Polaków (od Mikołaja Radziwiłła do Wacława Sieroszewskiego)*. Książka oraz wykład poświęcone były prezentacji wspomnień polskich podróżników, którzy ongiś odwiedzili Aleksandrię „przy Egipcie” i opisali w swych pamiętnikach relikty jej wspaniałej antycznej przeszłości przekazując obraz czasem egzotycznej, a czasem rozczarowującej teraźniejszości. Ich spostrzeżenia i wrażenia były ilustrowane w trakcie spotkania planami oraz widokami miasta i jego zabytków z różnych epok.

Noc Muzeów z IKŚiO PAN

W dniach 13. oraz 19.–22. maja Instytut, jak co roku, uczestniczył w Nocy Muzeów przygotowując cztery atrakcje dla gości zainteresowanych kulturami Afryki i Bliskiego Wschodu:

Wystawie obrazów Johannesa Weningera (zob. dalej) towarzyszył wykład dr Filipa Taterki (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu) poświęcony odkryciu grobowca Tutanchamona.

Dr Jade Bejeot (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu) poprowadziła zainteresowanych śladami starożytnych garncarzy organizując angielskojęzyczne warsztaty ceramiczne, w trakcie których uczestnicy mogli zapoznać się z różnymi metodami produkcji ceramiki oraz sposobami odtwarzania technik jej wyrobu i przekazywania tradycji rzemieślniczych zachowanych w badanym materiale – kluczowych dla poznania starożytnych społeczeństw.

2023

styczeń - czerwiec

W trakcie warsztatów przygotowanych przez dr Patrycję Kozieł (Zakład Współczesnych Kultur Azji i Afryki) uczestnicy dowiedzieli się z multimedialnej prezentacji mnóstwa ciekawostek o kulturze i sztuce społeczeństw Afryki Subsaharyjskiej w kontekście futurystycznym, a na zajęciach praktycznych uczyli się dekorowania toreb motywami tego nurtu w sztuce afrykańskiej.

Noc Muzeów była okazją do prezentacji kultury beduińskiego plemienia Ababdów, z którym zaprzyjaźnili się pracownicy Instytutu biorący udział w badaniach na Pustyni Wschodniej w Egipcie.

Interaktywny pokaz materiałów fotograficznych, muzycznych i filmowych, którym towarzyszyły wykład i wystawa pochodzących z prywatnych kolekcji artefaktów związanych z kulturą plemienia Ababdów, przygotowali mgr Marta Bajtler (Zakład Klasycznych Kultur Śródziemnomorskich), mgr Joanna Rądkowska (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu) oraz dr Marek Woźniak (Zakład Współczesnych Kultur Azji i Afryki).

IKŚiO PAN na 26. Pikniku Naukowym

Tegoroczny piknik naukowy, w którym regularnie uczestniczy IKŚiO PAN, odbył się w dniu 27. maja pod hasłem *Rewolucje naukowe*. W tym kontekście nie mogło zabraknąć spotkania z antyczną ceramiką i hieroglifami:

Najczęściej występująca na stanowiskach archeologicznych ceramika pozwala niekiedy zrewolucjonizować ich datowanie i historię. Animatorkami tego warsztatu byli: dr Magdalena Kazimierczak, mgr Paulina Wołodźko (Zakład

Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu), mgr Marta Bajtler (Zakład Klasycznych Kultur Śródziemnomorskich) oraz mgr Aneta Cedro (Zakład Nubiologii).

Dr Filip Taterka (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu) poprowadził cieszący się, jak zwykle, dużym zainteresowaniem kurs czytania i pisania hieroglifów, których 200 rocznicę odczytania obchodziliśmy w ubiegłym roku.

BIULETYN

2023

styczeń - czerwiec

Dr Patrycja Kozieł (Zakład Współczesnych Kultur Azji i Afryki) zaprezentowała przygotowaną w Instytucie grę planszowo-karcianą *Śladami wielkich odkryć geograficznych*, dzięki której uczestnicy Pikniku mogli dowiedzieć się o rewolucyjnym charakterze i przełomowym znaczeniu wielu wynalazków pochodzących z afrykańskiego kontynentu.

Oprawę techniczną obydwu wydarzeń zapewnili: mgr Roksana Hajduga (Zakład Nubiologii), dr Wojciech Ejsmond (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu) i mgr Marcin Romaniuk (Zakład Klasycznych Kultur Śródziemnomorskich).

Wystawy

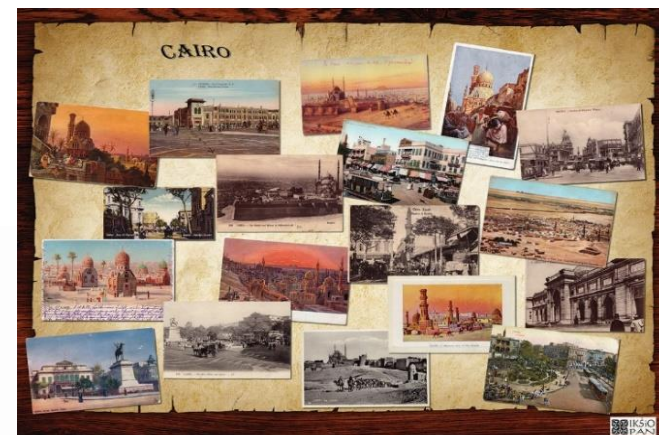
Międzynarodowej konferencji naukowej: *Tenth European Conference of Egyptologists. Egypt 2023: Perspectives of Research (X ECE)*, zorganizowanej w dniach od 12. do 16. czerwca przez IKŚiO PAN, towarzyszyły dwie wystawy czasowe zaprezentowane w Pałacu Staszica:

- Wystawa autorstwa mgr Piotra Sójki (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu) *Forgotten history reclaimed for posterity Old Postcards as a window into the world of the Middle East of the past*.

Wystawa była pierwszą prezentacją deltiologicznej kolekcji Instytutu Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN (obecnie ponad 14 000 kart pocztowych), która stanowi nieoceniony zbiór źródeł ikonograficznych, ukazujących realia krajobrazu Egiptu II połowy XIX i początku XX wieku. Z obszernego materiału wybrano pocztówki ukazujące miejsca znacznie dziś zmienione, często wręcz zapomniane, wskutek

docierającej do Egiptu nowoczesności, tematycznie odpowiadające problematyce konferencji.

Wystawę zaprojektowano w formie kolaży na sześciu planszach, w układzie geograficznym: Aleksandria, Kair (poniżej), miasta kanału Sueskiego, Heluan, Giza, Teby.

- Prezentacja prac Johannesesa Weningera *Tutanchamon i jego grobowiec – dziedzictwo kulturowe Egiptu w obrazach Johannesesa Weningera*. Zainteresowany człowiekiem i dziedzictwem kulturowym artysta niemiecko-amerykańskiego pochodzenia, Johannes Weninger, chętnie łączy w swojej twórczości wizerunki współczesnych ludzi i starożytnych obiektów, znanych mu dzięki współpracy z misjami archeologicznymi w Tebach. Na ekspozycji zaprezentowane zostały wybrane portrety mieszkańców Teb i ich przodków. Oddano też klimat prac wykopaliskowych. Kuratorem wystawy z ramienia IKŚiO PAN był dr Wojciech Ejsmond (Zakład Starożytnych Kultur Egiptu i Bliskiego Wschodu).

2023

styczeń - czerwiec

Europejskie Dni Archeologii

Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN wziął udział w tegorocznych Europejskich Dniach Archeologii (EDA), organizowanych w dniach 16.–18. czerwca w 30 krajach i 1920 lokalizacjach. W ramach obchodów tego prestiżowego wydarzenia, przygotowano specjalny wykład dla uczniów i uczennic z Publicznej Szkoły Podstawowej im. Henryka Sienkiewicza w Cukrówce. W spotkaniu uczestniczyli: dr Patrycja Kozieł i mgr Krzysztof Gutowski (Zakład Współczesnych Kultur Azji i Afryki), którego wystąpienie poświęcone było hinduizmowi w Indiach.

EDUKACJA

Orientalny Uniwersytet Trzeciego Wieku – semestr 2022/2023

W ramach kolejnej edycji Orientalnego Uniwersytetu Trzeciego Wieku, organizowanego corocznie przez nasz Instytut we współpracy z Fundacją Twiga i koordynowanego przez dr Patrycję Kozieł (Zakład Współczesnych Kultur Azji i Afryki), pracownicy Instytutu wygłosili 11 wykładów na temat religii, sztuki i kultury starożytnych i współczesnych społeczeństw Azji i Afryki. Więcej: <http://www.iksiopan.pl/index.php/pl/?start=11>

IKŚiO Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych
PAN Polskiej Akademii Nauk

Program – semestr 2022/2023	
6 grudnia	dr Patrycja Kozieł Współczesne przemiany kulturowe Nigerii – inspiracje literackie i artystyczne
13 grudnia	dr Natalia Bahlawan Co się stało ze Szwajcarią Bliskiego Wschodu? Analiza kryzysu libańskiego w latach 2019-2022
20 grudnia	mgr Dominika Majchrzak O miłości i seksie w starożytnej Mezopotamii
3 stycznia	dr Nicolas Levi Religijne dziedzictwo w Korei Północnej
17 stycznia	mgr Katarzyna Kapiec Tradycja antyczna w sztuce polskiej i powszechnej w pierwszej połowie XX wieku. Inspiracje Egiptem i Grecją
31 stycznia	mgr Agata Wójcik Po turecku do przodu – muzułmańskie doświadczenie nowoczesności
7 lutego	dr hab. Joanna Popielska-Grzybowska José Maria de Eça de Queiroz – portugalski pisarz w Egipcie
14 lutego	dr Mahnaz Zahirinejad Cultural Change in Iran – Women's Rights
21 lutego	mgr Krzysztof Gutowski Do kogo (i jak?) modlą się hindusi? Bogowie i praktyki hinduizmu w pigułce
28 lutego	dr Jadwiga Iwaszczuk Budowa świątyn egipskich w okresie Nowego Państwa
7 marca	dr Krzysztof Radtke Czy w oparciu o analizę detali twarzy w dziełach sztuki egipskiej można określić czas ich powstania? Część 1.

Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN • www.iksiopan.pl

2

2023

styczeń - czerwiec

ODSZEDŁ OD NAS

Profesor Zsolt Kiss w Pałacu Staszica w 2012 r. podczas obchodów 70. rocznicy urodzin. Fot. Małgorzata Radomska.

24. kwietnia zmarł prof. dr hab. Zsolt Kiss, wieloletni pracownik i Zastępca Dyrektora Zakładu Archeologii Śródziemnomorskiej PAN. W Instytucie, wywodzącym się z tej jednostki, został kierownikiem Zakładu Klasycznych Kultur Śródziemnomorskich. Przez lata był zaangażowany w działalność wydawniczą pełniąc funkcję redaktora oraz tłumacza języka francuskiego. Prowadził cykliczne seminaria Instytutu otwarte dla całego środowiska starożytników polskich, które odbywały się w Muzeum Narodowym w Warszawie.

Profesor Kiss poświęcił się studiom nad sztuką grecko-rzymską, w szczególności ikonografii władców i bóstw tego okresu, stając się wybitnym znawcą i uznanym autorytetem w tej dziedzinie. Publikował też prace dotyczące polskich wykopalisk na Kom el-Dikka oraz szczegółowe analizy zabytków z polskich i zagranicznych kolekcji muzealnych.

Przez wiele lat Profesor współpracował ze Stacją Archeologii Śródziemnomorskiej Uniwersytetu Warszawskiego, następnie Centrum Archeologii Śródziemnomorskiej im. Kazimierza Michałowskiego Uniwersytetu Warszawskiego, biorąc udział w polskich misjach archeologicznych w Syrii (Palmyra, tzw. Świątynia Sztandarów) i w Egipcie (Aleksandria, Kom el-Dikka).

Sz szczególnie związany był z pracami archeologicznymi w Aleksandrii. Od 1966 był odpowiedzialny za opracowanie i publikację pochodzących stamtąd rzeźb. W latach 1966-67 prowadził badania stratygraficzne na terenie i wokół budowli teatralnej na Kom el-Dikka, a w okresie od 1975 do 1987 brał udział w eksploracji późnoantycznej dzielnicy mieszkalnej i terenu na zachód od wielkich łaźni. W latach 1986-87 kierował pracami w sektorze G, odsłaniając tam trzy tzw. Audytoria.

Współpracując od 1996 roku z misją Europejskiego Instytutu Archeologii Podwodnej (Institut Européen d'Archéologie Sous-Marine), prof. Kiss był odpowiedzialny za naukowe opracowanie i publikację rzeźb z okresu ptolemejskiego i rzymskiego odnalezionych w trakcie badań podwodnych: w Porcie Wschodnim w Aleksandrii oraz w zatoce Abukir, na terenie Kanopos i Herakleionu.

2023

styczeń - czerwiec

W latach 1983-86 z ramienia belgijskiej misji archeologicznej (Centre belge de recherches archéologiques à Apamée de Syrie) kierował wraz z prof. Tadeuszem Sarnowskim wykopaliskami w syryjskiej Apamei, gdzie odpowiadał za eksplorację tzw. Domu przy Akwedukcie.

Często był zapraszany do udziału w międzynarodowych przedsięwzięciach edytorskich podsumowujących stan badań nad antykiem, tej miary co *Lexicon Iconographicum Mythologie Classicae*, *Corpus Signorum Imperii Romani* czy *Oxford Coptic Encyclopedia*.

Ważniejsze publikacje książkowe Profesora obejmują: *L'iconographie des princes julio-claudiens au temps d'Auguste et de Tibère*, Varsovie 1975; *Études sur le portrait impérial romain en Egypte*, Varsovie 1984;

Sculptures des fouilles polonaises à Kôm el Dikka 1960-1982, Varsovie 1988; *Les Ampoules de Saint Ménas découvertes à Kôm el-Dikka* (1961-1981), Alexandrie V, Varsovie 1989, oraz (z in.), *Fouilles polonaises à Kom el-Dikka* (1986-1987), Alexandrie VII, Varsovie 2000.

Profesor jest również autorem bez mała dwustu drobniejszych studiów (artykułów naukowych, raportów wykopaliskowych, komunikatów, recenzji) zamieszczanych w sztabarowych czasopismach polskich i światowych, a także haseł w encyklopediach i rozdziałów w monografiach poświęconych archeologii i sztuce grecko-rzymskiej (zob. Bibliografia Profesora w *Études et Travaux* 30).

<http://etudesetravaux.iksiopan.pl/index.php/pl/publikacje/151-etudes-et-travaux-xxx-2017/673-ergonagathon#bibliografia>

Redakcja dziękuje za materiały źródłowe: J. Iwaszczuk, U. Iwaszczuk, K. Kapiec, E. Laskowskiej-Kusztal, H. Meyza, J. Rądkowskiej, F. Taterce, M. Wielińskiej-Soltwedel i M. Woźniakowi
Teksty i red.: M. Radomska, M.G. Witkowski (biuletyn@iksio.pan.pl)
Szata graficzna, skład i łamanie: M. Radomska